

CAP. III RAPORTUL RELIGIE – GEOPOLITICĂ

Ultima parte a secolului al XX-lea a fost marcat de o puternică revenire a fenomenului religios, din motive foarte diferite: revoluția islamică de inspirație Khomeiny, invazia sovietică în Afghanistan, căderea regimurilor comuniste din Europa Centrală și de Est (care, în spiritul marxism-leninismului, considerau religia "opiumul popoarelor"), relaxarea altor regimuri totalitare, aderența tot mai accentuată a tineretului la această formă de spiritualitate etc. Unii analiști sunt chiar mai tranșanți în această direcție, afirmând că: "Schimbările ultimului sfert de secol care încheie mileniul sunt, într-o măsură încă necercetată, mari *insurecții religioase*. Starea lumii atâră tot mai greu de condiția religioasă a omului. Mileniul a început într-o notă secularistă, accentuată progresiv până la *mondialismul ateu*, care combină hedonismul și "evanghelia pieții" cu comunismul marxist, spre a încheia într-o notă religioasă de incredibilă puritate, adică într-o stare opusă, la polul opus. Mileniul "păgân" se încheie astfel, epuizând iluzia marilor parareligii și pseudoreligii europene, de la cea raționalistă la cea individualistă sau atee marxistă"¹.

Geopolitica, având o existență de numai cu ceva mai mult de o sută de ani, a minimizat multă vreme factorul religios. Și aceasta în ciuda faptului că, dacă ne întoarcem în timp, găsim suficiente puncte de sprijin pentru a dovedi importanța factorului religios în cucerirea, stăpânirea și dirijarea Lumii sau a anumitor regiuni ale ei. Putem, în acest sens, apela, printre altele, la Tratatul de la Tordesillas, din 1494 (prin care, sub egida Papalității, Portugalia și Spania împărțeau Lumea Nouă), Inchiziția, dura instituție a Bisericii Catolice, între secolele XIII – XVIII, la rolul acesteia din urmă în colonizarea și creștinizarea Lumii Noi etc. Tot aici putem încadra și "războaiele religioase" sau "războaiele sfinte", respectiv cruciadele: cele opt expediții militare întreprinse, la îndemnul Bisericii Catolice, de către feudalii din Europa Apuseană și Centrală în Orientul Apropiat (Siria, Palestina, Egipt), în perioada 1096-1270. Acestea, sub pretextul eliberării mormântului lui Hristos de la Ierusalim de sub ocupația musulmanilor, urmăreau, de fapt, o expansiune teritorială, economică și politică.

Inchiziția

Această instituție a Bisericii Catolice a fost creată la sfârșitul secolului al XII-lea și începutul celui următor, în urma conciliilor ecumenice (adunarea episcopilor, care hotărăște în chestiuni de dogmă, morală și disciplină bisericească) de la Verona 1184, Lateran 1215 și Toulouse 1229, cu scopul apărării credinței creștine și reprimarea ereziei (abaterea de la dogmele consacrate). Inițial a fost îndreptată împotriva catărilor (în limba greacă *katharós* =

¹ Ilie Bădescu, *Geopolitică și religie. Insurecții religioase în secolul XX. Insurecția euxiniană*, în revista "Euxin", nr. 1-2, 1997, pag. 31 – 32.

"curat"), un grup de eretici din Europa Apuseană (Italia, Flandra, sudul Franței), care împărtășeau idealul sărăciei apostolice și chemau la o viață castă și austeră.

Au existat trei instituții de acest fel: Inchiziția episcopală, Inchiziția monastică (înființate cu ocazia Conciliului de la Reims, din 1163) și Inchiziția spaniolă, cea mai dură, fiind un tribunal regal, autorizat de Papa Sixt IV, în 1478, care, pentru a obține unificarea religioasă a Spaniei, i-a persecutat pe evreii și maurii (musulmanii) proaspăt convertiți, suspectați de a continua practicile vechilor religii. Din 1252, Papa Inocentiu IV, a autorizat folosirea torturii pentru obținerea de mărturisiri, iar în 1542, a fost creată și Congregația Supremei Inchiziții, cu scopul de a lupta împotriva Reformei, mișcare religioasă, inițiată de reformatorul religios german Martin Luther (1483-1546), care, printre altele, afirma principiul mântuirii prin credință, secularizarea averilor clerului (ceea ce nu convenea, evident, capilor Bisericii Catolice) etc.

Inchiziția a acționat în multe țări europene (îndeosebi în Spania, Franța, Italia, Țările de Jos, statele germane), dar și în Europa Centrală (în principal în Boemia, fiind folosită împotriva husiților, adepții unei mișcări religioase îndreptată atât împotriva Bisericii Catolice, cât și a arbitrarului seniorilor feudali germani). I-au căzut victimă, nu de puține ori nevinovați, adepții unor mișcări religioase (husiți, valdensieni etc.), evrei, musulmani, templieri (membri ai Ordinului monaho-cavaleresc al Templierilor, creat în Palestina, în 1118, și desființat de Papa Clement V, în 1312), vrăjitoare, magicieni etc.

Cea mai dură a fost Inchiziția spaniolă, care a avut Mari Inchizitori de trist renume, precum Tomás de Torquemada (1420-1498), care în perioada în care a deținut funcția respectivă (1483-1498) a ordonat peste 2 000 de execuții.

Suprimată în 1808, prin decret imperial, de către Napoleon, dar restabilită după căderea acestuia, va fi definitiv lichidată, în 1834, din ordinul regentei Maria Cristina.

Au dreptate, însă, analiștii care afirmă că reflecția geopolitică a avut în trecut (în *trecutul recent*, adică de când este folosit termenul ca atare) "o puternică tendință de a minimiza factorii religioși"². Aceștia fiind, practic, doar enumerați la cauzele unor conflicte, deși, în unele cazuri, au constituit elementul esențial al acestora. Ca urmare a crizelor balcanice și (re)afirmării islamismului, astăzi, din contră, "riscă să se instaureze o atitudine inversă, cu tentația de a citi scena geopolitică redusă la componenta religioasă".

CE FEL DE FACTOR GEOPOLITIC ESTE RELIGIA?

Apare, în mod firesc, o întrebare: este religia un factor geopolitic de prim ordin, așadar se află la originea unor procese/fenomene geopolitice, sau numai de ordin secundar, doar amplificând fenomenele geopolitice a căror origine trebuie să o căutăm în altă parte?

De obicei este dat ca exemplu de preeminență a religiei ca factor geopolitic crearea statului Pakistan. Astfel, după mai bine de un secol de stăpânire britanică, Vicereatul Indiei ("perla Coroanei britanice") este împărțit, în 1947, pe criterii confesionale, în două state distincte: Uniunea Indiană (religia hindusă) și Pakistan (religia islamică). Ultimul era alcătuit din două teritorii situate

² A. Chauprade, Fr. Thual, *op. cit.*, pag. 562.

la aproape 2 000 de km unul de celălalt: Pakistanul de Vest – axat pe valea fluviului Indus și desfășurat între Munții Himalaya și țărmul Oceanului Indian – și Pakistanul de Est – în delta fluviului Gange-Brahmaputra și câmpia din apropiere.

Personal, cred că trebuie să includem în această categorie și transformarea Imperiului Iranului în Republica Islamică Iran, grație evenimentelor din urmă cu aproape 30 de ani. Așa cum se știe, după ce șahinșahul Mohammad Reza Pahlavi Aryamehr a părăsit (nu a abdicat) țara în 1979, revoluția islamică de inspirație Khomeiny - numită astfel după ayatolahul omonim, Rūhollāh Khomeiny (1900-1989), ce trăia în exil la Paris - instituie un *Consiliu Revoluționar Islamic*, în frunte cu acesta, care proclamă, la 1 aprilie 1979, *Republica Islamică Iran*. Noua Constituție, aprobată de un referendum (2-3 decembrie 1979), transformă Iranul într-un *stat confesional islamic*, condus de clerul musulman la toate nivelurile societății după preceptele tradiționale ale Coranului, respingând toate celelalte valori, cu precădere cele americane și europene. Și astăzi, potrivit Constituției, modificată în 1989 (tot prin referendum), Iranul este stat musulman șiit, autoritatea supremă în stat fiind liderul religios. De aici decurg, în principal, dificultățile procesului de laicizare, treptată, a țării pe care l-a întreprins președintele Mohamed Khatami (1997-2005).

În ambele cazuri prezentate *a prevalat factorul religios*.

Dacă, în privința constituirii statului pakistanez, în 1947, factorul hotărâtor a fost religia, ulterior situația s-a schimbat. Diferențele etnice, lingvistice, culturale etc., agravate de cele economice și politice, au adâncit antagonismul dintre cele două părți ale țării, unite practic doar prin religia comună. Astfel că, după 24 de ani de conviețuire, Pakistanul de Est – sprijinit de India, care avea tot interesul de a slăbi forța vecinului său cu care avea un mare diferend încă de la creare – își proclamă independența sub numele de Bangladesh. Așadar, pe termen lung, *s-a impus faptul identitar în dauna celui religios*, ceea ce relativizează, și în acest caz, durata și forța fenomenului religios în politică.

În aceeași ordine de idei este de amintit faptul că unitatea religioasă a unor țări, în speță islamul, n-a împiedicat derularea a două războaie soldate cu grele pierderi umane și materiale: irakiano-iranian (1980 – 1988; circa un milion de morți, numărul răniților fiind dublu, iar pierderile materiale imense) și irakiano-kuweitian (1990 – 1991); mai mult, în cazul primului conflict, în ambele țări predomină același curent islamic, șiismul – 93% în Iran și peste două treimi în Iraq.

ALTE OBIECTIVE GEOPOLITICE URMĂRITE DE RELIGIE

Apar și alte întrebări, de asemenea firești: dacă se mai poate vorbi în zilele noastre, de "războaie religioase", dacă religia urmărește obiective geopolitice specifice sau, cel puțin, se inserează în dispozitivele geopolitice ale statelor.

În mod cert astăzi nu mai putem vorbi de "războaie religioase", deși s-a încercat punerea sub acest semn a conflictelor din ex-Iugoslavia ori a celui israeliano-palestinian. În schimb, la celelalte întrebări se pot găsi și răspunsuri alternative.

Un exemplu de obiectiv geopolitic urmărit de o religie este šiismul iranian. După victoria revoluției islamice, clerul šiit iranian aspiră, potrivit anumitor analiști, "la šiitizarea Islamului pentru a islamiza lumea"³. Aceste ambiții ale factorilor religioși depășesc însă cu mult forța de azi a statului iranian care, la rândul său, duce o politică externă de putere religioasă medie, dar cu multă forță prudentă, și, deocamdată, fără mare succes.

Islamul politic. Unii specialiști s-au grăbit să afirme (Anthony Shadid chiar în anul 2001, puțin înainte de episodul World Trade Center), așa cum remarcă și Adrian Pop, că "islamismul radical și-a atins punctul maxim al dezvoltării sale și se află deja pe o pantă descendentă"⁴. În același spirit sunt de amintit și spusele unui alt analist: "Trebuie să recunoaștem că lumea a dirijat trecerea spre mileniul al III-lea mai bine decât s-a prevăzut, iar apocalipsa cibernetică anunțată nu s-a concretizat, după cum nu s-a materializat nici în atentatele teroriste care amenințaseră că vor perturba festivitățile anului 2000"⁵. Atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 au contrazis însă, din plin, asemenea percepții.

Alți analiști au fost mai rezervați, făcând supoziții de genul: "Islamul politic va rămâne un factor important al dinamicii sociale, culturale și politice, care va comanda evoluția internă a țărilor musulmane. Va afecta în egală măsură politica regională și legăturile internaționale ale statelor musulmane, dar nu va fi singurul factor de evoluție și poate nici cel mai determinant. În concluzie, Islamul politic nu va dispărea, însă nu va fi nici singurul factor care va reglementa viitorul lumii islamice"⁶. O părere similară are și un geopolitician italian, care subliniază, printre altele, că "în realitate islamul este pe departe a fi monolitic; este chiar profund divizat. A vorbi de pericolul islamic este ca și cum ai vorbi de pericolul creștin"⁷.

³ A. Chauprade, Fr. Thual, *op. cit.*, pag. 564.

⁴ Adrian Pop, în *Prefață* la "Puteri și Influențe: Anuar de geopolitică și geostrategie 2000-2001", Editura Corint, București, 2001.

⁵ A. Blin, *Amenințări virtuale*, în volumul "Puteri ...", *op. cit.*, pag. 9.

⁶ Sh.T. Hunter, *Ce va deveni islamul politic*, în volumul "Puteri ...", *op. cit.*, pag. 117.

⁷ C. Jean, *Geopolitica*, *op. cit.*, pag. 218.

Același analist, Sh. T. Hunter, amintit mai sus, remarcă relația ambivalentă ("caracterul complex și paradoxal al fenomenului islamist") pe care Occidentul a întreținut-o în ultimele decenii ale secolului al XX-lea cu fundamentalismul islamic: "Acesta (Occidentul – nota noastră) combătea radicalismul musulman, fundamentalismul cum era numit în Golful Persic și în Liban, dar se alia în Afghanistan cu fundamentalistii musulmani (*mudjahedinii* – nota noastră) împotriva Uniunii Sovietice"⁸. Or, *mudjahedinii*, mișcarea de rezistență de ieri, de inspirație islamică, față de invazia sovietică din 1979 în Afghanistan, s-a transformat în regimul totalitar taliban din ultimii ani ai secolului al XX-lea, sprijinitor al terorismului internațional, inclusiv al lui Oussama ben Laden.

Nu este mai puțin adevărat că, în unele cazuri, Islamul politic a reușit să accedă la putere nu cu ajutorul armelor, ci pe cale parlamentară, precum Algeria (1990 – 1991) și Turcia (1997 și 2003). Numai că foarte curând după dobândirea puterii și-au dat la iveală limitele toleranței lor și, ca urmare, în ambele cazuri, au fost înlăturați: în Algeria, pe cale militară, iar în Turcia, în 1997, prin presiuni (situația de după 2003 este diferită).

Pe ansamblu, Islamul politic, rămâne un fenomen complex, greu de controlat, cu unele reculuri (fortuite, precum în cazurile amintite mai sus ori în Afghanistan după 11 septembrie 2001, sau nu), dar și cu focare emergente, cum este cazul fostelor republici asiatice sovietice, în care procesul de deschidere politică, angajat de Mihail Gorbaciov, "a suscitat trezirea unor sentimente islamiste în rândul populațiilor musulmane din fosta URSS. Această trezire a fost îndeosebi religioasă și culturală, însă a cuprins și o dimensiune politică: în Asia Centrală și în Caucaz și-au făcut apariția unele partide care se declarau a fi islamiste"⁹. De aici au decurs, de altfel, unele conflicte din zonă, cum au fost războiul civil din Tadjikistan (1992 – 1997), războiul din Cecenia (1994 – 1996, reluat după 1998), conflictele din Uzbekistan, Kirghizstan și altele.

În cadrul Islamului politic se înscrie și terorismul islamic, cel mai elocvent exemplu constituindu-l atacul din 11 septembrie 2001 din SUA, asupra orașului New York (World Trade Center), Washington (a fost vizat Pentagonul) – așadar simbolurile marii puteri mondiale – și Pittsburgh (acesta din urmă, care de fapt trebuia, probabil, să aibă un alt obiectiv, a fost evitat cu prețul vieților omenești aflate la bordul avionului). Este important de subliniat că acest atac terorist a avut loc într-o perioadă în care Statele Unite se aflau pe o poziție de superioritate cvasi-absolută în toate domeniile, care îi conferea, totodată, un grad real de securitate. "Și, totuși, aici, în America – scria un analist numai cu un an și ceva mai înainte de episodul World Trade Center – există impresia

⁸ Sh.T. Hunter, *op. cit.*, pag. 113.

⁹ Sh.T. Hunter, *op. cit.*, pag. 116.

că securitatea națională se află sub amenințarea unor atacuri provenind din exterior"¹⁰, ceea ce s-a și întâmplat de altfel.

Biserica Catolică. Un exemplu mai mult decât concludent privind existența unui obiectiv geopolitic precis îl reprezintă catolicismul, această religie neabandonând nici astăzi misiunea sa originală, aceea de a ajunge la unitatea lumii prin creștinism. În prezent duce o politică pașnică, fără arme, ceea ce nu exclude însă, în anumite cazuri, sprijinirea uneia dintre părțile aflate în conflict: Croația împotriva Serbiei, în timpul războiului din fosta Iugoslavie, populația poloneză față de comunism etc. Dar, mai înainte, mai ales în vremea colonizării Lumii Noi, de pildă, mijloacele n-au fost întotdeauna pașnice – nu întâmplător se spune că Vestul sălbatic american a fost cucerit "cu Biblia în mâna stângă și cu pușca în mâna dreaptă".

Putem spune că, în prezent, Biserica Catolică, este unica religie ce duce o politică mondială cu adevărat coerentă și are o strategie planetară, folosindu-se de existența singurului stat exclusiv de natură religioasă din lume, Vaticanul, de numeroasele reprezentanțe diplomatice ale acestuia și de alte mijloace.

EXAGERAREA ROLULUI FACTORULUI RELIGIOS

Există situații în care rolul religiei a fost exagerat, ea fiind doar unul dintre factorii care au amplificat fenomenele (geo)politice, și nu originea lor. Cele mai concludente cazuri sunt cele din fosta Iugoslavie, unde conflictele/războaiele nu s-au dat pentru convertirea celorlalți la o anumită religie, ci pentru păstrarea sau recuperarea unor regiuni. În plus, este arhicunoscut faptul că tensiunile și conflictele din fosta Iugoslavie s-au adâncit datorită marilor decalaje economico-sociale existente între republicile federale.

Mai precis, în criza care a dus la destrămarea statului iugoslav (1989 – 1992), comunitatea musulmană s-a pronunțat pentru o Bosnie-Herțegovina independentă, cea sârbă (ortodoxă) pentru unirea teritoriilor locuite de ea cu Serbia, iar cea croată (catolică) pentru alipirea la Croația a regiunilor cu populație majoritar croată. Drept urmare, după ce Parlamentul Bosniei-Herțegovina proclamă, la 3 martie 1992, independența republicii (recunoscută de Uniunea Europeană și admisă în ONU în același an), sârbii proclamă, la 7 aprilie 1992, o republică independentă a populației sârbe, iar populația croată anunță, la 3 iulie 1992, crearea unui stat independent în sud-vestul țării. Ceea ce a urmat se cunoaște: un război civil care pustiește țara, produce sute de victime și deplasări masive de populație. Deși, în prezent, situația pare în bună măsură reglementată (în baza tratatelor

¹⁰ A. Blin, *op. cit.*, pag 86.

de la Dayton și a Acordului de Pace de Paris din 14 decembrie 1995), etnicii sârbi și croați din Bosnia-Herțegovina sunt, în continuare, mai tentați să se identifice cu statele vecine, Serbia și Croația, decât cu Guvernul de la Sarajevo, și aceasta nu în primul rând datorită confesiunii religioase.

Situația din Kosovo a fost similară celei din Bosnia-Herțegovina. Suprimarea, în 1989, de către autoritățile de la Belgrad, a autonomiei provinciei, locuită în proporție de 80 – 90% de etnici albanezi (de religie musulmană), a creat o situație tensionată între populația albaneză și autoritățile iugoslave, degradată rapid, după declanșarea în 1998, pe teritoriul provinciei Kosovo, a luptei armate împotriva autorităților iugoslave de către UCK (Armata de Eliberare din Kosovo) și revendicarea imediată a independenței. Deci nu persecuțiile religioase sau alți factori de natură confesională au declanșat conflictul, ci pretențiile teritoriale ale etnicilor albanezi.

Nu este mai puțin adevărat că și acest conflict se înscrie, totodată, într-o altă regulă, definită foarte bine de un geopolitician francez, care apreciază că noile conflicte sunt caracteristice: "țărilor care și-au câștigat de curând independența, maltratându-și cel mai adesea minoritățile etnice sau religioase, iar absența democrației obligându-le pe acestea din urmă să recurgă la violență"¹¹.

În același timp, putem afirma că aceste crize, din Kosovo și Bosnia-Herțegovina, nu au fost rezolvate definitiv. Sau, cum spune un specialist în domeniu, referitor la Kosovo: "Mulți ani de acum încolo, forțele occidentale și cele rusești sunt nevoite să rămână pe loc, fără a putea face un pronostic real asupra situației politice care ar putea rezulta, în final, din intervenția aliată"¹². Or, cum constată un alt analist, privitor la Bosnia-Herțegovina: "trei poliții (bosniacă, croată și sârbă), trei servicii poștale, trei rețele de telefonie, trei sisteme școlare au fost instituite (...). Populațiile însă trăiesc pradă disperării"¹³.

Într-o situație similară, dar diferită de Kosovo, se află unul dintre cele mai vechi conflicte încă deschise de pe Glob, alături de cel israeliano-arab¹⁴, și anume conflictul ce opune Pakistanul Indiei în problema Cașmirului/Kashmirului. Acest teritoriu, cam de întinderea României, a provocat tensiuni încă de la crearea celor două state: războiul din 1947 – 1948, urmat de cele din 1956 și 1971. Linia de demarcație stabilită după conflictul din 1971, îi este favorabilă Indiei, care deține 140 000 km² (circa două treimi), Pakistanului revenindu-i 73 000 km². Unii autori consideră vinovată de această situație Marea Britanie: "(...) ar fi fost mai bine dacă puterea colonială ar fi acordat

¹¹ G. Chaliand, *Conflictul din Cașmir*, în volumul "Puteri ...", *op. cit.*, pag. 24.

¹² P.I. de Saint-Germain, *Kosovo: prototipul unor viitoare conflicte*, în volumul "Puteri ...", *op. cit.*, pag. 27.

¹³ N. Anderson, *Revenirea protectoratelor*, în volumul "Puteri ...", *op. cit.*, pag. 39.

¹⁴ Subiectul nu a fost tratat întrucât s-a scris foarte mult despre el și este foarte mediatizat.

Pakistanului valea Kashmirului, populată în majoritate de musulmani¹⁵. Deși între timp, datorită operațiunilor insurgenților pakistanezi, numărul hindușilor rămași în zonă a scăzut foarte mult, India nu renunță la acest teritoriu, printre altele și de teama contaminării secesiunilor. La rândul său Pakistanul, cu toate că, cel puțin în prezent, nu are capacitatea de a-l dobândi, urmărește întreținerea conflictului în scopul de a constrânge India la mari eforturi financiare și, implicit, slăbirea ei.

PANISMUL RELIGIOS

Între mai multele tipuri de panism (bazate pe comunitatea etnică, regională, continentală, ș.a.) se înscrie și cel religios, fondat pe unitatea confesională, făcând, de regulă, referire la un trecut care o favorizează. Cele mai reprezentative de acest fel sunt, în prezent, panislamismul și panortodoxismul.

Panislamismul, numit în mod curent pur și simplu islamism, vizează refacerea și unitatea lumii musulmane. Are o arie mai largă decât panarabismul, care este fondat pe principiul comunității etnice. Or, după cum se știe, islamismul este astăzi a doua religie din lume ca număr de adepți, după creștinism, la aceasta contribuind și adepții săi din țările nearabe, exemple concludente fiind Indonezia (87% din cei 225 milioane de locuitori ai țării), Pakistan (96% din cei aproape 160 milioane de locuitori), Bangladesh (88% din cei peste 140 milioane de locuitori), Nigeria (50% din 137 milioane de locuitori), Iran (99% din cei aproape 70 milioane de locuitori), Turcia (97% din cei, de asemenea, aproape 70 milioane de locuitori).

Panortodoxismul (unitatea tuturor ortodoxilor din lume, în principal din Europa) este vehiculat mai ales de Rusia, țara cu cel mai mare număr de credincioși, și de Serbia, în virtutea meritelor istorice pe care și le arogă, și anume de a fi stopat o vreme expansiunea islamismului otoman. Dacă luăm în considerație datele referitoare la confesiunile religioase de la ultimele recensăminte din cele mai populate țări ortodoxe, Rusia și Ucraina, rămânem dezamăgiți de numărul celor care s-au declarat ortodoci: 35 milioane în Rusia (după alte surse chiar mai puțin) și 15,5 milioane în Ucraina. Este posibil ca numărul real să fie mai mare având în vedere că ultimul recensământ în cele două țări a fost efectuat în perioada comunistă (1989), când mulți cetățeni se declarau atei, fără să fie în realitate. Ca urmare, în mod paradoxal, a doua țară din lume ca număr de ortodoci nu este una europeană, ci una africană, respectiv Etiopia: Biserica Ortodoxă Etiopiană are aproape 34 milioane de adepți (jumătate din populația totală de 67,8 milioane de locuitori). A treia

¹⁵ G. Chaliand, *op. cit.*, pag. 68.

țară este România, cu 19,8 milioane de credincioși la recensământul din 1992 (86,8% din cei 22,81 milioane de locuitori).

Unii analiști apreciază că, în baza religiei, Rusia se consideră, nici mai mult nici mai puțin, decât moștenitoarea Imperiului Bizantin, ale cărui frontiere dorește să le refacă.

CARE ESTE VIITORUL RELIGIEI CA FACTOR GEOPOLITIC?

Analiștii sunt împărțiți în această privință. Unii, optimiști, apreciază că victoria democrației și a liberalismului politic anunță o eră a păcii adevărate. Alții, în schimb, mai puțin optimiști, văd în lumea care urmează Războiului Rece "erupția haosului și apariția unor conflicte generate de antagonismele etnice și religioase, care profită de erodarea statului-națiune și de dezordinea strategică pentru izbucniri ici și colo"¹⁶. Între adepții acestui al doilea scenariu, unii sunt, totuși, mai moderați apreciind că, de pildă, este tot mai greu de constituit mișcări transnaționale, purtătoare ale unor proiecte ce urmăresc modificarea frontierelor, constituirea de noi state etc., referirile fiind cel mai adesea la mișcările islamiste: "(...) unii actori sunt dezavantajați din punct de vedere structural și în special mișcările islamiste, pentru că ideologia lor vine de cele mai multe ori în contradicție cu ideologia dominantă din Nord și, în același timp, din cauza forței prejudecăților antimusulmane în societățile occidentale"¹⁷.

În categoria neoptimiștilor se înscrie și Samuel Huntington, cu predicțiile sale privind *ciocnirea civilizațiilor*: "cele mai importante conflicte în viitor se vor produce de-a lungul liniilor de falie culturale, ce separă aceste civilizații între ele"¹⁸. Referindu-se la cele opt civilizații majore identificate de el (occidentală, confuciană, japoneză, islamică, hinduistă, slav-ortodoxă, latino-americană și, posibil, africană), pune accentul, așa cum reiese și din clasificarea făcută, pe factorul religios în privința rupturii inevitabile ce va avea loc. Teoria sa a căzut rapid în desuetudine, chiar dacă evenimentele din 11 septembrie 2001 ar fi, potrivit unor analiști, cea mai bună dovadă a predicției lui Huntington cu privire la renașterea conflictului între Islam și Occident.

¹⁶ A. Blin, *op. cit.*, pag. 180.

¹⁷ G. Dorronsoro, *Strategia actorilor nestatali și internaționalizarea conflictelor*, în volumul "Puteri ...", *op. cit.*, pag. 137 – 138.

¹⁸ S. Huntington, *op. cit.*, 1996.